

Zjazdy dzielnicowe i generalne przed powstaniem dwuizbowego Sejmu

Konstytucja Sejmu Piotrkowskiego 1565r.

dzielnice – *in generali colloquio* (w latach 1241 i 1291).

Warto wspomnieć, że ziemia piotrkowska była świadkiem odbudowy zjednoczonego Królestwa Polskiego staraniem Władysława Łokietka. To w pobliskim Sulejowie w czerwcu 1318 roku doszło do zjazdu możnowładztwa świeckiego i duchownego, podczas którego uchwalono petycję do papieża Jana XXII z prośbą o zgodę na koronację Władysława Łokietka na króla Polski. Wobec braku sprzeciwu ze strony Rzymu do koronacji doszło w Krakowie w 1320 r.

O znaczeniu ziemi piotrkowskiej pamiętał Kazimierz Wielki. Do początku XX wieku uważano, że to właśnie w Piotrkowie w 1347 r. ostatni z Piastów wydał tzw. Statuty Piotrkowskie, czyli zbiór praw dla Wielkopolski. Obecnie historycy odrzucają ten pogląd, ale do większego zjazdu możnowładztwa polskiego w Piotrkowie doszło za panowania Kazimierza Wielkiego przynajmniej raz, w lutym 1346 r. W czasach Władysława Jagiełły Piotrków stał się świadkiem wydarzeń mających wpływ na narodziny i kształt polskiego parlamentaryzmu. Przede wszystkim podczas zjazdu możnowładztwa i rycerstwa, który miał tu miejsce od 28 lutego do 1 kwietnia 1388 r. w Piotrkowie, Jagiello wydał dokument potwierdzający dotychczasowe przywileje - co istotne - łącznie dla możnowładztwa, rycerstwa i duchowieństwa. Do podobnych, łączonych zjazdów doszło jeszcze prawdopodobnie w 1398 i 1399 roku.

Początek XV wieku to nie tylko jedna z największych klęsk żywiołowych w historii miasta, podczas której zniszczeniu uległy pierwsze dokumenty lokacyjne, ale też jedne z najcięższych zjazdów rycerskich w grodzie nad Strawą. W latach 1406 i 1407 w Piotrkowie doszło do zawiązania dwóch konfederacji, z których druga występuje w źródłach jako *in conventione generali*, a więc pretendującej do reprezentowania całej Polski. Obydwa

sprzysiężenia (w uchwale z 1406 r. pojawia się znamieny zwrot *litterae conspirationis* – dokumenty sprzysiężenia). Obydwa związki powstały w okresie sporów toczonych pomiędzy szlachtą a duchowieństwem o zakres kompetencji sądów kościelnych i diecezjiny.

Kiedy w Piotrkowie powstał dwuizbowy Sejm Polski?

Wbrew pozorom odpowiedź na postawione w podtytule pytanie nie jest jednoznaczna i w miarę rozwoju nauki historycznej w Polsce powstają kolejne teorie na ten temat.

Pierwszy raz zjazd możnowładztwa i rycerstwa (szlachty) mianem *parlamentum generale* określono w 1438 r., kiedy to osiągnąwszy pełnoletniość w grudniu tego roku w Piotrkowie Władysław III, zwany później Warneńczykiem, dokonał podczas zjazdu zatwierdzenia wszystkich wcześniejszych przywilejów szlacheckich. Mianem generalnej określona została również konfederacja z 1446 r. zawiązana w Piotrkowie w związku ze stwierdzeniem śmierci Władysława III i koniecznością wyboru nowego króla. Uczestniczyli w niej *prelati spirituales et seculares, barones et milites, proceres totaque communitas regni Poloniae*. Podobnie, jako *conventio generalis* określano wiele zjazdów odbywających się w Piotrkowie w czasach Kazimierza Jagiellończyka, m.in. z 1451, 1455, 1456, 1457, 1458, 1459, 1460, 1462 oraz 1466. Jako *parlamentum generale* występuje natomiast zjazd z 1453 r., kiedy to w Piotrkowie król Kazimierz zatwierdził wszystkie dotychczasowe przywileje szlacheckie.

Były to jednak zjazdy gromadzące przede wszystkim dostojników stanowiących radę królewską, urzędników ziemskich i tych przedstawicieli szlachty, miast i kapituł katedralnych, którzy zechcieli nań przybyć. Ostatnie z wymienionych grup nie brały jednak udziału w naradach, aprobując jedynie poczynione na nich ustalenia.

Według najnowszych badań prof. Wacława Uruszczaka za pierwszy dwuizbowy Sejm Polski uważać należy ten, który rozpoczął się 9 października 1468 r. w Piotrkowie. Tym samym część współczesnych naukowców odrzuca tezę o roku 1493 jako dacie ukształtowania się parlamentu w Polsce. Powołują się oni na przekazy takich kronikarzy jak Jan Długosz, Marcin Bielski oraz Marcin Kromer, którzy wspominali, że

Obrazy sejmów piotrkowskich za czasów Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta odbywały się w Zamku Królewskim

w październiku 1468 r. w grodzie nad Strawą oprócz samego króla oraz senatorów pojawili się posłowie wybrani przez szlachtę na sejmikach ziemskich. Co prawda nie mogli oni zgodzić się na główny królewski postulat – uchwalenie wsparcia na opłacenie dodatkowych żołnierzy najemnych, ale podczas sejmiku z 1468 r. poruszono m.in. takie zagadnienia jak: problem fałszowania polskiej monety, kompetencje sądów starościńskich, czy też nakaz stosowania w sądach jednakowego prawa pisanego na terenie całego królestwa.

Warto zaznaczyć, że profesor Wacław Uruszczak nie jest pierwszym badaczem, który sformułował tezę o 1468 jako roku pierwszego sejmiku dwuizbowego. Już w XIX wieku supozycje takie wysuwali m.in. Joachim Lelewel, Władysław Bentkowski, Józef Szujski, czy Władysław Lebiński.

Niezależnie od tego, jaką datę przyjmujemy za obowiązującą – 1468 czy 1493 r., obydwie sejmy odbyły się w Piotrkowie. Warto przytoczyć w tym miejscu legendę związaną z tym ostatnim zjazdem. Otóż początkowo jako miejsce tego sejmiku Jan Olbracht wyznaczyć miał Radomsko. Oczekując na króla posłowie zorientowali się jednak, że w mieście św. Lamberta nie ma odpowiednio przygotowanej infrastruktury – brakowało stacji i karczm, a jakoś miejscowych napitków nie spodobała się szlachcie. Dlatego też na okres oczekiwania na króla posłowie postanowili przenieść się do Piotrkowa, który był o wiele lepiej przygotowany na przyjęcie tak wielu gości. Kiedy król podążając do Radomska z północy przejeżdżał przez Piotrków zorientował się, że praktycznie wszyscy oczekują na niego w grodzie nad Strawą, dlatego też postanowił przenieść obrady do naszego miasta. Być może jednak zmuszony do podjęcia takiej decyzji zdecydował się później nie wpuścić posłów do głównej sali, gdzie obradował wspólnie z możnowładztwem, stąd posłowie od 1493 r. postanowili konferować oddzielnie, jak to czynią po dziś dzień...

Pierwsze elekcje polskich królów

Według obiegowej opinii pierwsze wolne elekcje królów polskich odbywały się w Warszawie w drugiej połowie XVI wieku, natomiast te, które miały miejsce w Piotrkowie w wieku XV ograniczone były jedynie do dynastii jagiellońskiej. Nie jest to pełna prawda, o czym świadczy już pierwsza z nich, z lat 1445-1446. To właśnie wtedy w Piotrkowie ważyły się losy korony polskiej dla Kazimierza Jagiellończyka. Ponieważ ten ostatni, będąc już wielkim księciem litewskim, wymawiał się od objęcia tronu polskiego ze względu na rzekomo niejasną kwestię śmierci swego brata, Władysława Warneńczyka, podczas zjazdu elekcyjnego na wiosnę 1446 r. dyskutowano nad wyborem nowego króla spośród takich kandydatów jak Fryderyk II Żelazny, margrabia brandenburski oraz dwóch książąt mazowieckich Władysława i Bolesława, z których ostatni został faktycznie wybrany. Jak jednak napisał Michał Rawiła Witanowski: *wyбір wszakże księcia mazowieckiego uważano raczej jako środek do złamania oporu Jagiellończyka i zamiast do Płocka, wysłano posłów do Kazimierza na Litwę*. Ostatecznie Kazimierz Jagiellończyk został uznany za króla Polski na zjeździe w Piotrkowie w 1447 r.

Do kolejnej elekcji w grodzie nad Strawą doszło w sierpniu 1492 roku. Wśród kandydatów wymieniano: Jana Olbrachta, Aleksandra (wielkiego księcia litewskiego), Zygmunta zwanego później Starym, ale również księcia mazowieckiego Janusza II, któremu sprzyjał prymas Polski Zbigniew Oleśnicki. Kiedy Janusz przybył do Piotrkowa z oddziałem tysiąca zbrojnych, Jagiellonowie odpowiedzieli wysłaniem Fryderykowi, kolejnemu synowi Kazimierza Jagiellończyka, sprawującemu funkcję biskupa krakowskiego swoich posiłków z Krakowa oraz interwencją Aleksandra, który wysłał do książąt mazowieckich poselstwo informujące o pełnym

poparciu Wilna dla kandydatury Jana Olbrachta na króla. W ten sposób, zarówno dyplomacją, jak i groźbą użycia siły doszło do wyboru tego ostatniego w dniu 27 sierpnia 1492 roku.

Obrazy sejmowno rozpoczęły się od nabożeństwa w kościele p.w. św. Jakuba (Fara)

Nieco spokojniejsza była elekcja Aleksandra, która w 1501 roku zaowocowała podpisaniem aktu unii mielnickiej. Dokument ten został podpisany w Piotrkowie w październiku 1501 r., dlatego też część historyków nazywa go unią piotrkowsko-mielnicką. Wśród postanowień, które ponad pół wieku później zaowocowały znaną powszechnie unią lubelską, znalazły się m.in.: postulat wspólnej elekcji władcy, wzajemnej pomocy wojskowej, ujednolicenie waluty, a także systemów miar i wag. Uroczystie deklarowano, że „Królestwo Polskie i Wielkie Księstwo Litewskie łączą się i spajają w jedno nierozdzielne i nieróżne ciało, aby był jeden lud, jeden naród, jedno braterstwo i wspólne obrady”.

Wspominany podczas dwóch poprzednich elekcji na równi ze swoimi braćmi jako kandydat do tronu, Zygmunt Stary został wybrany na króla Polski dopiero w 1506 roku. Obrady elekcyjne rozpoczęły się od uroczystej mszy świętej w kościele pw. św. Jakuba (Fara), podczas której modlono się do Ducha Świętego o pomyślny wybór nowego króla. Następnie przeniesiono dyskusję do rezydencji królewskiej poza murami miejskimi. Co prawda nie było innego poważnego kandydata oprócz królewicza Zygmunta, jednak by tradycji stało się zadość podjęto rozmowy na temat możliwości wyboru najbardziej odpowiedniego władcy. Nie były one nazbyt burzliwe, dlatego już ósmego grudnia rozpoczęła się właściwa elekcja. Wszyscy elektorowie zbrali się w rezydencji królewskiej pod przewodnictwem arcybiskupa-prymasa Andrzeja Róży Borzyszkowskiego. Po wystawieniu aktu elekcji, w którym zaproponowano kandydaturę Zygmunta Jagiellończyka, doszło do głosowania, które okazało się jednomyślnym. Następnie marszałek udał się z Salii senatorskiej przed rezydencję, gdzie ogłosił zebranej szlachcie wynik wyborów, pytając po trzykroć zgromadzonych, czy zgadzają się z takim werdyktem. Po potwierdzeniu wszyscy udali się do kościoła farnego, gdzie odśpiewano uroczyste *Te Deum laudamus*.

Do ostatniej elekcji w Piotrkowie doszło podczas sejmiku w grudniu 1529 roku, kiedy to Zygmunt Stary wspólnie ze swoją żoną Boną Sforzą nakłonili zebrane możnowładztwo i szlachtę do wyboru na kolejnego króla Polski ich syna – Zygmunta Augusta. Była to pierwsza i jedyna w naszej historii elekcja *vivente rege*, czyli za żyjącego króla, a potwierdzona została uroczystą koronacją Augusta w lutym 1530 roku na Wawelu w Krakowie.

PIOTRKÓW SEJMOWY

1468 - 2018 Piotrków Trybunalski

